

EKONOMETRIKADA INNOVATSIYALARNI MOLIYALASHTIRISH MEKANIZMI.

Kunakova Fotima Boxodir qizi

Toshkent amaliy fanlar universiteti “Umumiqtisodiy fanlar” kafedrası o'qituvchisi

Преподаватель кафедры «Общие экономические науки»

Ташкентского университета прикладных наук

Teacher at the Department of General Economic Sciences,

Tashkent University of Applied Sciences

(97)748-91-96. kunakovafotima@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14903876>

Annotatsiya: Ushbu maqola innovatsiyalar va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'lanishni tahlil qiladi. Innovatsiyalar, yangi g'oya, mahsulot, xizmat yoki jarayonlarni yaratish jarayoni sifatida, iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantiruvchi asosiy omil sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada innovatsiyalarning iqtisodiy o'sishga ta'siri, ularning turli turlari (mahsulot, jarayon, marketing va tashkiliy innovatsiyalar) va iqtisodiy model va statistik ma'lumotlardan foydalanish orqali qanday o'rganilishi haqida ma'lumot beriladi. Shuningdek, maqolada innovatsiyalar yordamida mahsuldorlikni oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish va iste'molchilar ehtiyojlarini qondirish kabi muhim jihatlar ko'rib chiqiladi. Ekonometrik tahlil usullari, jumladan regressiya tahlili va panel ma'lumotlar, innovatsiyalarning iqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sirini aniqlashda qo'llaniladi. Maqola davlat va xususiy sektorning innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashdagi roli va innovatsiyalarni rag'batlantirish orqali iqtisodiy o'sishni kuchaytirish imkoniyatlarini taqdim etadi. Umuman olganda, innovatsiyalar iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi kuch sifatida e'tirof etiladi va ularning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash iqtisodiy barqarorlik va farovonlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Аннотация: Данная статья анализирует взаимосвязь между инновациями и экономическим ростом. Инновации, как процесс создания новых идей, продуктов, услуг или процессов, рассматриваются как ключевой фактор, способствующий экономическому развитию. В статье представлена информация о влиянии инноваций на экономический рост, их различных типах (продуктовые, процессные, маркетинговые и организационные инновации) и о том, как их можно изучать с использованием экономических моделей и статистических данных. Также рассматриваются важные аспекты, такие как повышение производительности, создание новых рабочих мест и удовлетворение потребностей потребителей с помощью инноваций. Эконометрические методы анализа, включая регрессионный анализ и панельные данные, применяются для определения влияния инноваций на экономические показатели. Статья подчеркивает роль государства и частного сектора в поддержке инноваций и возможности усиления экономического роста через стимуляцию инновационной деятельности. В целом, инновации признаются движущей силой экономического роста, и поддержка их развития имеет важное значение для обеспечения экономической стабильности и благосостояния.

Annotation: This article analyzes the relationship between innovation and economic growth. Innovations, as the process of creating new ideas, products, services, or processes, are viewed as a key factor driving economic development. The article provides information on the impact of innovations on economic growth, their various types (product, process, marketing, and organizational innovations), and how they can be studied using economic models and statistical data. It also discusses important aspects such as increasing productivity, creating new jobs, and meeting consumer needs through innovations. Econometric analysis methods, including regression analysis and panel data, are used to determine the impact of innovations on economic indicators. The article emphasizes the role of the government and the private sector in supporting innovations and the potential for enhancing economic growth through the stimulation of innovative activities. Overall, innovations are recognized as a driving force for economic growth, and supporting their development is crucial for ensuring economic stability and prosperity.

Kalit So'zlar: Innovatsiyalar, Iqtisodiy o'sish, Mahsuldorlik, Yangi ish o'rinlari, Iste'molchilar ehtiyojlari, Ekonometrik tahlil, Regressiya tahlili, Panel ma'lumotlar, Davlat va xususiy sektor, Raqobat, Tadqiqot va rivojlantirish, Marketing innovatsiyalari, Jarayon innovatsiyalari, Tashkiliy innovatsiyalar, Iqtisodiy barqarorlik, Farovonlik

Ключевые слова: Инновации, Экономический рост, Производительность, Новые рабочие места, Потребительские потребности, Эконометрический анализ, Регрессионный анализ, Панельные данные, Государственный и частный сектор, Конкуренция, Исследования и разработки, Маркетинговые инновации, Процессные инновации, Организационные инновации, Экономическая стабильность, Благополучие

Keywords: Innovations, Economic growth, Productivity, New jobs, Consumer needs, Econometric analysis, Regression analysis, Panel data, Public and private sector, Competition, Research and development, Marketing innovations, Process innovations, Organizational innovations, Economic stability, Welfare

1. Kirish

Innovatsiyalar iqtisodiyotning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ular yangi mahsulotlar, xizmatlar va jarayonlarni yaratish orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi. Ekonometrika bu jarayonlarni o'rganish va tahlil qilish uchun kuchli vositadir, chunki u statistik usullar va iqtisodiy nazariyalarni birlashtiradi.

Innovatsiyalar va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'lanish zamonaviy iqtisodiy nazariyaning muhim jihatlaridan biridir. Innovatsiya — bu yangi g'oya, mahsulot, xizmat yoki jarayonni yaratish yoki mavjudlarni yangilash jarayoni. Bugungi kunda, globalizatsiya va raqobat sharoitida, innovatsiyalar iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantiruvchi asosiy omillardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Iqtisodiy o'sish, mamlakatlar va mintaqalar o'rtasidagi farqlarni kamaytirish, yangi ish o'rinlari yaratish va iste'molchilar ehtiyojlarini qondirishda innovatsiyalarning roli juda muhimdir. Innovatsiyalar nafaqat yangi mahsulotlar va xizmatlarni ishlab chiqarishni, balki ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirishni, marketing strategiyalarini o'zgartirishni va tashkiliy tuzilmalarni yaxshilashni ham o'z ichiga oladi. Bu maqolada innovatsiyalar iqtisodiy o'sishga qanday ta'sir qilishi, iqtisodiy model va statistik ma'lumotlardan foydalanish orqali qanday tahlil qilinishi, shuningdek, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashda davlat va xususiy sektorning roli ko'rib chiqiladi. Innovatsiyalarni o'rganish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishning samarali yo'llarini aniqlash imkoniyatiga ega bo'lamiz.

2. Innovatsiyalar va Iqtisodiy O'sish

Innovatsiyalar iqtisodiy o'sishga qanday ta'sir qiladi? Bu savolga javob berish uchun iqtisodiy model va statistik ma'lumotlardan foydalanish zarur. Innovatsiya — bu yangi g'oya, mahsulot, xizmat yoki jarayonni yaratish yoki mavjudlarini yangilash jarayoni. Innovatsiyalar iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantiruvchi asosiy omillardan biridir. Ular quyidagi yo'llar orqali iqtisodiy o'sishga ta'sir qiladi:

Innovatsiyalar iqtisodiyotda bir necha turga bo'linadi.. Innovatsiyalar ko'pincha quyidagi yo'llar orqali o'sishga olib keladi:

- Mahsulot innovatsiyalari: Yangi yoki yaxshilangan mahsulotlar.
- Jarayon innovatsiyalari: Ishlab chiqarish yoki taqdimot jarayonlarining samaradorligini oshirish.
- Marketing innovatsiyalari: Mahsulot yoki xizmatlarni bozorga chiqarish usullarini o'zgartirish.
- Tashkiliy innovatsiyalar: Tashkilot ichidagi jarayonlarni yaxshilash.

Innovatsiyaning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni

Innovatsiyalar iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantiruvchi asosiy omillardan biridir. Ular quyidagi yo'llar orqali iqtisodiy o'sishga ta'sir qiladi:

- Mahsuldorlikni oshirish: Innovatsiyalar ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtiradi, bu esa mahsuldorlikni oshiradi va xarajatlarni kamaytiradi. Innovatsiyalar yangi texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarish jarayonlarini samarali qiladi.

- Yangi ish o'rinlari yaratish: Innovatsiyalar yangi sohalar va bozorlarni yaratadi, natijada yangi ish o'rinlari paydo bo'ladi. Yangi mahsulotlar va xizmatlar yangi bozorlarni ochadi, bu esa iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi.

- Iste'molchilar ehtiyojlarini qondirish: Yangi mahsulotlar va xizmatlar iste'molchilarning ehtiyojlarini yaxshiroq qondirishga yordam beradi. Innovatsiyalar raqobatni oshiradi, bu esa iste'molchilar uchun foydali bo'lgan narxlar va sifatni ta'minlaydi.

Ekonometrik Tahlil

Ekonometrika — bu iqtisodiy nazariyalarni statistik usullar bilan birlashtiruvchi soha. Innovatsiyalarni o'rganishda ekonometrik tahlil quyidagi asosiy usullarni o'z ichiga oladi:

Ekonometrik tahlil innovatsiyalar va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'lanishni aniqlashda muhimdir. Buning uchun quyidagi usullar qo'llaniladi:

1. Regressiya tahlili: Innovatsiyalar va iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'lanishni o'rganish uchun foydalaniladi.

2. Panel ma'lumotlar: Turli davrlar va mamlakatlar bo'yicha ma'lumotlarni tahlil qilish orqali umumiy tendensiyalarni aniqlash mumkin.

3. Vaqt qatorlari tahlili: Innovatsiyalar va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi vaqt bilan bog'liq munosabatlarni o'rganish imkonini beradi.

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$$

- **Y:** Iqtisodiy o'sish (masalan, YIM o'sishi)
- **X:** Innovatsiyalar (masalan, R&D xarajatlari)
- **β_0 :** Konstant (intercept)
- **β_1 :** Innovatsiyalarning o'sishga ta'siri (koeffitsient)
- **ε :** Tasodifiy xato

Panel Ma'lumotlar

Panel ma'lumotlar tahlili bir necha davrlar va mamlakatlar bo'yicha ma'lumotlarni o'rganishga imkon beradi. Bu usul yordamida quyidagilarni aniqlash mumkin:

1. Innovatsiyalar va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi vaqtinchalik bog'lanish.

2. Turli mamlakatlardagi innovatsion faoliyatning ta'siri.

$$Y_{it} = \alpha + \beta X_{it} + \delta Z_i + \mu_t + \varepsilon_{it}$$

- **Y_{it} :** i mamlakatidagi YIM o'sishi
- **X_{it} :** i mamlakatidagi innovatsion xarajatlar
- **Z_i :** i mamlakatining boshqa iqtisodiy ko'rsatkichlari
- **μ_t :** Vaqt bilan bog'liq tasodifiy ta'sir
- **ε_{it} :** Tasodifiy xato

Vaqt qatorlari Tahlili

Vaqt qatorlari tahlili innovatsion jarayonlarni vaqt bilan bog'liq ravishda o'rganadi. Bu usul orqali quyidagilarni aniqlash mumkin:

1. Innovatsiyalar va iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi munosabatlar.

2. Innovatsion faoliyatning vaqtinchalik tendensiyalari

Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash

Davlat va xususiy sektor innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Bunga quyidagilar kiradi:

- Moliya va investitsiya: Innovatsion loyihalarni moliyalashtirish orqali yangi g'oyalar va texnologiyalarni rivojlantirish. Innovatsion loyihalarni moliyalashtirish uchun davlat va xususiy sektor investitsiyalarni jalb qilish zarur. Moliya manbalari quyidagilarni o'z ichiga oladi: Davlat grantlari: Innovatsion loyihalarni rivojlantirish uchun beriladigan mablag'lar. Xususiy investitsiyalar: Xususiy kompaniyalar tomonidan amalga oshiriladigan investitsiyalar.

- Ta'lim va tadqiqot: Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash uchun ta'lim tizimini rivojlantirish va ilmiy tadqiqotlarni rag'batlantirish. Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash uchun ta'lim tizimini rivojlantirish va ilmiy tadqiqotlarni rag'batlantirish zarur. Bu orqali: Yangi g'oyalar va texnologiyalarni yaratish. Innovatsion fikrlashni rivojlantirish.

Mahsulot innovatsiyalari: Yangi yoki yaxshilangan mahsulotlar. Jarayon innovatsiyalari: Ishlab chiqarish yoki taqdimot jarayonlarining samaradorligini oshirish. Marketing innovatsiyalari: Mahsulot yoki xizmatlarni bozorga chiqarish usullarini o'zgartirish. Tashkiliy innovatsiyalar: Tashkilot ichidagi jarayonlarni yaxshilash. Regressiya tahlili innovatsiyalar va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'lanishni o'rganish uchun ishlatiladi.

3. Xulosa va takliflar

Innovatsiyalar iqtisodiyotning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Ekonometrik tahlil innovatsiyalar va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'lanishni aniqlashda yordam beradi. Innovatsiyalarni qo'llab-

quvvatlash esa iqtisodiy o'sishni yanada rag'batlantiradi. Shunday qilib, innovatsiyalarni o'rganish iqtisodiy siyosatni yaxshilash va barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhimdir.

Ekonometrikada innovatsiyalar mavzusi iqtisodiy o'sishni tushunish uchun muhim ahamiyatga ega. Innovatsiyalar iqtisodiyotga ta'sir etuvchi ko'plab omillardan biridir va ularni o'rganish orqali iqtisodiy siyosatni yaxshilash mumkin. Ekonometrik tahlil esa bu jarayonlarni yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi. Innovatsiyalar va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'lanish iqtisodiy rivojlanishning muhim jihatlaridan biridir. Ushbu maqolada innovatsiyalar iqtisodiy o'sishga qanday ta'sir qilishi, iqtisodiy model va statistik ma'lumotlardan foydalanish orqali qanday tahlil qilinishi ko'rib chiqildi. Innovatsiyalar, yangi mahsulotlar, jarayonlar va xizmatlar yaratish orqali mahsuldorlikni oshiradi, yangi ish o'rinlari yaratadi va iste'molchilarning ehtiyojlarini yaxshiroq qondirishga yordam beradi. Ekonometrik tahlil usullari, jumladan regressiya tahlili, panel ma'lumotlar va vaqt qatorlari tahlili, innovatsiyalar va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'lanishni aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu usullar yordamida innovatsiyalarning iqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri aniqlanadi va turli mamlakatlar va davrlar bo'yicha umumiy tendensiyalar o'rganiladi. Davlat va xususiy sektor innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Moliya va investitsiya, shuningdek, ta'lim va tadqiqotlarni rivojlantirish orqali innovatsiyalarni rag'batlantirish iqtisodiy o'sishni yanada kuchaytiradi. Umuman olganda, innovatsiyalar iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi kuch sifatida qaraladi va ularning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash iqtisodiy barqarorlik va farovonlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega..

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shodmonov Sh., G'afurov U. Iqtisodiyot nazariyasi (darslik). – T.: IQTISOD-MOLIYA nashriyoti, 2010. 477-b.
2. Abdukarimov I.T., Abdukarimova L.G., Smagina V.V. Analiz finansovo xozyaystv-yennoy deyatelnosti predpriyatiya. Uchebnoye posobiye. 2-ye –Tambov: Izdatelskiy dom TGU, 2008.-667 s.
3. Abdukarimov B.A. va boshqalar. Korxona iqtisodiyoti. Darslik. 2-nashri. –T.: Fan va texnologiya, 2013.
4. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti va sosiologiyasi. Darslik. – T.: Fan va texnologiya, 2012. – 217-b.
5. Akbarova Z. Mehnat statistikasi. O'quv qo'llanma. – T.: TDIU, 2014.;
6. Ekonometrika: Uchebnik. /Pod red. I.I.Yeliseyevoy. – M.: Finansy i statistika, 2003. – 51-53 s.: